

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.

Posamezne številke 1'50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 17. marca 1933.

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Poštočekovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Strah pred „klerikalizmom“

Resnična je trditev, ki smo jo nedavno v tem listu brali, da Slovenci dosledne in odločne narodne politike nismo nikoli poznali in da je politična ločitev duhov po starem receptu »liberalcev« močno zasenčevala naša prava življenska vprašanja. Nikdar ne moremo preveč povdarjati narodne brezkrvnosti in neživljenskosti, naše predvojnne politike — že zato, ker nam vsaj v neki meri pojasnjuje nezdružbe povojne pojave in osvetljuje neprirodno in nepojmljivo razmerje velikega dela naše inteligence do najbistvenejših vprašanj slovenskega narodnega življenja. Kolikor to nečastno razmerje ni plod moralne šibkosti, pomanjkanja pravega ponosa in življenske sile, posledica nevere vase in v lastni narod, posledica odtujitve ljudstvu in nerazumevanja njegovih hotenj in teženj, si ga moramo le razlagati iz starega, globoko vkoreninjenega nasprotstva med tako zvanim liberalnim in klerikalnim taborom, ki še danes usmerja politično delo in ravnanje te inteligence.

Mladina čuti tako opredelitev političnega sveta kot anahronizem — in to po vsej pravici. To politično opredeljevanje našega javnega življenja je bilo kolikor toliko razumljivo nekoč v političnih bojih Avstrije, ki so po letu 1869. vedli po preloma s konkordatsko politiko in do zmage nemško-liberalnih načel v prosvetni zakonodaji. Da pa je moglo popolnoma prevladati v vsem slovenskem javnem življenju in celo v področjih, kjer je bila njegova kvarnost in nesmiselnost do kraja očitna, je bilo samo dokaz slepe odvisnosti od nemškega političnega življenja in znak narodne brezkrvnosti naše inteligence, ki ni nikoli šla slovenskemu narodnemu vprašanju do dna, ampak ji je bila narodna misel samo komoden vzor, za katerega se je lahko navduševala ob svetkih in nanj pozabljala ob petkih.

Ta miselnost, ki jo je velik del naše inteligence prinesel s seboj v novo državo, politična zapetost in zaritost, duhovna negibčnost te inteligence in nesposobnost za stvarno gledanje in presojanje političnih sil in živih dejstev, njena nezmožnost, da najde iz začaranega kroga pot na prosto, nam nekoliko pojasnjuje njena čudna pota v politiki povojne dobe.

Strah pred klerikalizmom ji je v kosteh. Ta strah ji narekuje politično smer, ji narekuje razmerje do naroda in narodnih vprašanj, ta strah jo vodi na stranpota in je sokriv skoraj nepojmljivega in v zgodovini narodov edinstvenega dejstva, da večina narodne inteligence oznanja kot najvišjo politično modrost nekaj, kar meji na politični samomor naroda.

Toda, vprašujemo, ali je ta strah pred klerikalizmom res prazen in ničev? Prav gotovo ne, kolikor pomeni istočasno strah pred ljudstvom. Prazen pa je, kolikor korenini v bojazni in domnevi, da je mogoče danes s katerokoli politično ideologijo, ki nima neposredne zveze z živimi ljudskimi težnjami in se ni porodila iz prave skrbi in ljubezni do ljudstva, pritegniti ljudstvo trajno nase. Ne bo žel, kdor ni sejal in če bo kdo žel, bo žel to, kar je sejal. Strah pred ljudstvom ima oni, ki ne veruje vanj, ki je obupal nad njim, ker mu ne sledi, ker mu po vseh zakonih samoohranitve slediti ne more.

Strah pred ljudstvom — to je nevera v lastno moč, v možnost, da se ljudstvu resnično približaj, da v ljudstvu kdaj dobiš odločilen vpliv.

Za politika je to greh vseh grehov. Vsaka politika, ki ji strah usmerja delo, je obsojena na neplodnost, na smrt. Vsaka politika, ki se zateka k drugim silam, ker iz lastne moči ne more pridobiti ljudstva, je greh zoper ljudstvo, in ljudstvo mora mora prej ali slej z njo obračunati.

Iz nevere v narod, iz bojazni pred ljudstvom ne more zrasti nič velikega, nič trajnega, se more skotiti le slaboten nestvor, ki je že ob rojstvu obsojen na pogin.

Samo en boj obeta danes trajen uspeh, boj proti socialni in politični reakciji. Če pomeni klerikalizem reakcijo, borbo za privilegije, če pomeni protisocialne in protiljudske težnje, potem je borba proti njemu potrebna! Če to ni, če je tisti, ki vodi proti njemu borbo, socialno in politično reakcionarnejši, potem je ta bojni klic samo pretveza za druge namene. Za namen, da s tako politično ločitvijo duhov ohrani ono politično napetost, ki mu naj zagotovi slepe pripadnike ne glede na to, ali je njegova politika ljudska ali protiljudska. V tem primeru borba proti »klerikalizmu« gotovo ne obeta uspeha in strah pred njim je res osnovan.

Ne to, kar imenujejo pri nas klerikalizem in ne to, kar imenujejo liberalizem kot politični sili, nista avtonomna svetova, ki bi lahko živela brez ozira na vse, kar se okoli njiju godi. Sama gesla in lepe besede ljudstva ne bodo zadovoljila. Odločalo bi pozitivno delo. Naš »liberalizem« nikoli ni zaslužil tega imena. Kar danes predstavlja, pa je nemogoča mešanica neiskrenega svobodnjakarstva in tujega fašizma, ki nasprotniku sam kuje orožje. Pravijo, da ima demagog med ljudstvom lahko delo. Res pa je le to, da ima ljudstvo zanesljiv čut za to, kdo je njegov resnični prijatelj in kdo ne. Za daljšo dobo ga ne more nihče varati. Mnogo bolj kot ljudstvo podlega lahko inteligenca raznim političnim psihozam in se navdušuje za neživljenske ideje.

V teh težkih časih nam je treba mnogo duhovne svobode, svobode, ki nam bo odpirala oči za nujnosti našega narodnega in socialnega življenja, ki bo pomedla s starimi političnimi predsodki in nam omogočila stvarno presojo našega življenskega položaja ter zanj odločilnih sil.

Razorožitveno zborovanje

Razorožitveno zborovanje je danes najboljši politični barometer Evrope, ker se v njegovih sklepih in predlogih najvidneje odražajo trenutna politična nasprotstva posameznih držav, oziroma državnih skupin.

Ni vsakomur znano, kak obširen aparat predstavlja to zborovanje. Pripravljalna dela vrši že leta posebna tehnična komisija z raznimi odseki, ki izdeluje strokovna poročila k posameznim vprašanjem in predlogom, dočim pripravlja generalna komisija predloge za plenarne seje konference.

In uspehi tega dela in vseh dosedanjih posvetovanj, ki so združene z ogromnimi stroški?

Prav zadnje čase se je pokazalo, da smo dalje proč od vsake resne razorožitve, kot kdajkoli. Po vojni menda še ni bilo toliko napetosti v političnem ozračju Evrope kot danes. Vojna med Japonsko in Kitajsko, notranjepolitični razvoj in položaj nekaterih evropskih držav, zlasti Nemčije, tajni načrti in propaganda revizionističnih držav in s tem v zvezi nove politične formacije — vse to ustvarja in pogloblja politično negotovost in medsebojno

Marx

(1818.—1883.)

Dne 14. t. m. je minilo petdeset let od smrti Marxa, miselnega ustanovitelja modernega delavskega gibanja.

Njegovo modroslovje o človeški družbi ni samo zgodovinsko, ampak je še vedno živo in tvorno: pravilno umevano, je danes bolj potrebno kot kdaj poprej, ker je v svojem jedru pravno. Kakor je nastopil Spencer s svojim modroslovjem življenske resničnosti nasproti brezplodnim izmišljenim nemškemu modroslovju; kakor je podrl Darwin v prirodi staro nevzdržno pojmovanje njenega postanka in rasti z zakonom razvoja: tako je Marx oplodil spoznavanje človeške družbe z naukom o gospodarstvu kot gibni sili, ki se dotlej ni upoštevalo ali vsaj ne dovolj.

Marx je bil — kakor vsakdo — odvisen od svoje okolice: nanj je vplivalo njegovo rojstvo, da je bil kot Žid izredno nadarjen, a strasten; da se je, ker je študiral v Nemčiji, navzel takrat vladajočega Heglovega in Feuerbachovega modroslovja; da je po burni dobi svoje mladosti živel končno v Angliji, izraziti deželi razvijajoče se velike obrti, ki mu je dala snov za njegov gospodarski nauk.

Marxovo miselnost je modroslovno oblikoval glavno Hegel. Kljub temu, da je napadal njegovo metodo, si jo je vendar osvojil in jo pod Feuerbachovim vplivom prikrojil v materialističnem

zmislu (primerjaj: Masaryk, Otázka sociální, str. 19—61). Ako odklanjam materialistično modroslovje, ne morem na drugi strani popolnoma zavračati tako zvanega zgodovinskega materializma, ki ga je Marx iz teoretičnega modroslovja prenesel v praktično življenje.

Ta način gledanja na svet je silno pripomogel h globljemu in k boljšemu spoznavanju družbenih pojavov v zgodovini, pravoznanstvu, politiki in narodnem gospodarstvu (primerjaj: Herkner, Dělnická otázka, češki prevod, str. 298). Ako tudi načelno pripuščam pravilnost nasprotnega stališča, da ni gospodarstvo, oziroma proizvajalne razmere, izključna gibna sila vsega družbenega življenja, vendar moram priznati neizpodbitno dejstvo, da je gospodarstvo konkretni pogoj vsake višje duhovnosti. Hrana, obleka, stanovanje so neizogibna osnova za življenje. Seveda so tu razlike glede potreb posameznika, glede podnebja itd. Vsekakor je ozka zveza med gospodarstvom in duhovnostjo, ako to jemljem splošno, kar tudi moram. Kakšni Frančiški iz Assisija, Husi, Cankarjeve matere, te žene-mučenice, so izjeme: to so svetniški značaji, a vsak ne more živeti po svetniško.

Ako priznam to dejstvo, ozko zvezo med gospodarstvom in duhovnostjo, potem nujno sledi iz tega, da je treba vsakemu človeku omogočiti fizično življenje kot pogoj za višjo duševno omiko. In tu moram odobravati Marxovo načelno kritiko kapitalističnega proizvajalnega načina. Ne spuščam se v njegov nauk o vrednosti in večvrednosti, ker je to naloga strokovne vede. Mimogrede omenjam,

da je v slovenščini priobčil najboljši spis o tem dr. Josip Pavlica z naslovom: O bistvu kapitalizma (Katoliški Obzorik, 1899). Dejstvo je izkoriščanje (primerjaj: Gumplowicz, Sozialphilosophie im Umriß, str. 109) zaradi nedružbenega gospodarstva, ki vodi v anarhijo: eni preveč, da ne vedo kam z blagom in ga celo umetno uničujejo, drugi nimajo ničesar in so prisiljeni berači, ker so brezposelni.

To je izhodišče Marxovega nauka, a enako, mislim, je osnovana smer njegove kritike: podružabljenje zasebne lastnine proizvajalnih sredstev ali socializacija. V kolikem obsegu in kako naj se vrši ta načelna zahteva, mora biti odvisno od produktivnosti in tehničnosti.

V tem je Marxov zgodovinski pomen. Gibanje, ki ga je začel s svojim naukom, mora biti medversko in mednarodno: njegova svojstvenost je gospodarska. Zaradi svojega modroslovnega stališča, ki je bilo materialistično, ni pravilno cenil kulturnega pomena verstva in narodnosti. Verstvo je prav tako človeška potreba kakor sta znanost in umetnost, ker izvira iz naše prirodnosti. Narod je realnost med posameznikom in človeštvom. Marx je gledal zlasti na male slovanske narode mehanično z nemškega stališča, ker je imel za prvi pogoj narodnega življenja: veliko število in strnjeno ozemlje (primerjaj: Marx, Revolution und Kontre-Revolution in Deutschland, 1920, str. 98—99).

Ako vse to uvažujem, moram pa na drugi strani zopet priznati dejstvo, da vsebujeta verstvo

nezaupanje, ki ga vplivni krogi težke industrije s svojimi zvezami in svojim časopisjem še stopnjujejo, ker mislijo z novim oboroževanjem priti na svoj račun.

Amerika in Anglija hočeta svojo mornarico ojačiti, in slednja se čuti po raznih pogodbenih omejitvah utesnjena, Italija ne misli zaostati. Nemčija se bori za enakopravnost v oboroževanju, Poljska se čuti po njej ogrožena in žrtvuje za vojaško pripravljenost ogromno vsote. Hirtenberška afeta nam je odkrila nakane Madžarske.

Doživeli smo na seji generalne komisije, da se je poljski delegat izjavil proti velikemu francoskemu razorožitvenemu načrtu, in da se je znašel z nemškim delegatom na eni črti. Kako je to mogoče? Prav zato, ker Poljska ne veruje v resno voljo Nemčije in je hotela položaj razčistiti.

Sicer pa je treba vedno še iskati težišče vseh pogajanj na zborovanju v nasprotujočem si stališču Francije in Nemčije.

Francosi so svoje stališče že pred leti razložili v svojem plan constructif, ki predstavlja do danes najdaljnosežnejši in z dokazili vsestransko podprti razorožitveni predlog, in ki ga še danes z raznimi spremembami zastopajo. Francoska teza zahteva najprej varnost, potem razorožitev. Kot jamstva varnosti pred vojno naj bi služilo mednarodne razsodiščne pogodbe, razne sankcije za napadalec, internacionalizacija zrakoplovstva, zajemljena medsebojna pomoč držav proti napadalcu, odprava kemijske vojne, kontrola nad izdelovanjem orožja in kemikalij, ustanovitev mednarodne vojske, s katero bi razpolagalo Društvo Narodov, v zadnjem času enoten tip vojaških formacij in uvedbo milice ter druge praktične ukrepe.

Nemčija nasprotno, zahteva takojšnjo postopno razoroževanje. Podpirata jo v neki meri Italija in Anglija.

Kdo ima prav? Francoska zahteva je logično brezhibna. Najprej varnost in duhovna razorožitev, potem šele materialna. A Nemci se sklicujejo na določbe versailleske mirovne pogodbe ter zahtevajo ali takojšnjo postopno razoroževanje ali pa, da se jim prizna enaka pravica do oboroževanja kot drugim državam.

Nemčiji je z odločilnim nastopom uspelo, da so ji velesile — lani decembra meseca — v načelu priznale enakopravnost. Danes je prepričana, da je v trenutku, ko je francoski načrt v načelu propadel, igro dobila. Pravilno računa, da do resne razorožitve zaradi medsebojnega nezaupanja držav ne pride. S tem meni, da je dobila proste roke za lastno oboroževanje in se ji ne bo treba dosti ozirati na ugovore Francije. Hitlerjevci in njih zavezniki s težko industrijo vred bi bili zadovoljni.

Ali bodo Nemcem njih načrti uspeli? Zadnje čase je nasilni režim v Nemčiji nezaupanje do nje močno ojačil. Nikakor ni računati, da bi države, ki se čutijo po njenih načrtih ogrožene, ravnodušno gledale na kak narast njene vojaške moči. Skušale bi ohraniti nasproti njej dosedanja vojaška premoč. Te dni je pri glasovanju o nekem francoskem predlogu v generalni komisiji Nemčija s svojim stališčem ostala povsem osamljena.

Računati moramo zlasti na samostojnejši nastop malih držav. Po dosedanjih izkušnjah so morale spoznati, da so velesile odločene iti svoj pot brez ozira na njih mnenja in zahteve. Poljsko in države Male zveze je vznemirilo, da je Francija pristala na enakopravnost Nemčije glede oboroževanja, dasi samo v načelu. Pogajanja Francije z Nemčijo zasledujejo z nezaupanjem. Občutek prevelike odvisnosti od francoske politike in zavest, da vsaka zase ne pomeni nasproti velesilam nič, sta gotovo

močno pospešili pogajanja držav Male zveze in sklenitev ženevske pogodbe.

Kamor pogledamo, vidimo samo priprave za možnost ali preprečenje novih obračunov. Značilno in pomembno je zbližanje Francije in Sovjetske Rusije. Morda je v tem dejstvu še najboljša jamstvo za ohranitev miru.

Ilešić in „slovenaštvo“

(Nadaljevanje.)

Zdrava pamet ukazuje, da ravnamo pri sprejemanju tujk po načelu smotrnosti. To pa zahteva, da ločimo med besedami, ki so slovanske v svoji osnovi, ki so oblikovane čisto v duhu našega jezika in med besedami, ki so zašle v besedišče katkega slovanskega naroda iz docela tujih jezikov. Prve bi morali prav ali skoraj take sami obrazovati, če bi jih že ne bila ustvarila živa govorica Slovanov. Zato jih je naš jezik po potrebi organsko prevzel in si jih prisvojil, ne da bi kvarile njegovega duha. Druga pa je z besedami, ki so jih zanesli in jih še zanašajo k nam razni Jugoslovenci, ki so ali popolnoma zgubili čut za naš jezik, ali pa mislijo, da je vsaka beseda slovanska, če je le kje natisnjena v cirilici. Taki ljudje so bili sposobni, da so nam začeli podtikati hrvaški germanizem »predbacivati« za slovensko in slovansko »očitanje«, arabsko-turško »vatro« za slovenski in slovanski ogenj, madžarskega »lopova« za slovenskega »malopridneža«.

Res je nekaj besedi iz slovanskih in drugih jezikov, ki so naše besedišče obogatile. Za večino njih pa to ni mogoče reči. Narobe, izposojenka je pač izposojenka, in mislimo, kakor je tisti slab gospodar, ki hrani v skrinji zlátneke, pa gre v posojilnico iskati denar na obresti, tako je slab pisatelj, ki hodi iskati v tujino besede, a ne zna odkriti v globočinah ljudske govornice besednega zaklada, ki ga imamo.

Ilešić navaja nekaj besed — veliko jih res ni — ki da smo jih privzeli po prevratu iz srbsko-hrvaškega jezika.

Pred vsem je treba ugotoviti, da vsaj treh četrtin teh besedi ni prevzela književna slovenščina, ampak da jih k večjemu tu pa tam rabijo uradniki, časnikarji, ali poklicni politiki, trije tipi, ki z nekaterimi izjemami nikjer na svetu niso spoštovani kot posebno vestni čuvarji materinščine. Take besede sicer prav lahko kvarijo jezik in slog tistemu, ki zajemlje svojo omiko in oliko iz dnevne žurnalistične. Toda tuj je in ostane ta zarodek jugoslovenskega volapüka našemu kmetu in zvečine tudi delavcu, tuj zlasti vsakemu resničnemu slovenskemu razumniku.

Oglejmo si torej tiste besede, ki jih navaja Ilešić.

Najprvo in zaradi jasnosti moramo ugotoviti, da še niso vse besede srbskohrvaške, in da ne oznanjajo srbskohrvaške jezikovne kulture in njene ekspanzivne moči, čeprav so prišle k nam z juga. »Glanzpigleraj« je in ostane nemška beseda, čeprav si jo morda v bližnji bodočnosti izposodi kak ljubljanski Jugosloven.

Ilešić navaja torej »srez«, ki da se je pri nas udomačil. No da, udomačil se je prav tako nekako, kot »ažur«, »dežuren« in podobno. In prav tako in hkratu bo izginil.

»Ban« je menda perzijska beseda, ne hrvaška. Prevesti je torej prav tako ni mogoče, kakor »džingiskana« ali »sultana«, ali »šaha«. In je tudi treba ni.

kapitala z njegovim strojem postaviti v ospredje živega človeka z njegovim delom na demokratični osnovi. Naloga Slovencev današnje dobe je, da delajo versko: za širino strpnosti in globino iskrenosti; narodno: za svetovno in svobodno omiko v svojem jeziku; socialno: za osvoboditev, kmeta in delavca; politično: za demokratično samoupravo vsega svojega ozemlja; državno:

A.a.

Gledališče

Naša opera

Morana. Glasba: Jakov Gotovac, tekst: Ahmed Muradbegović, dirigent Nefat, režiser: Delak.

Vsebina je podana nespretno, šablonsko, ponekod zgodovinsko nersenično, ter nam kaže življenje hrvaškega naroda v napačni luči. Tudi glasba ne zadovoljuje, tako da uprizoritev te opere ni bila v našem gledališču prav nič potrebna, saj imamo še ekaj boljšega v jugoslovanski glasbeni literaturi (n. pr. Konjovićev »Koštano«). Gotovac forfira predvsem narodno glasbo, vendar je ta močno pomešana z romansko in marsikje zasledimo verdijejski in puccinijski stil. Posamezni deli so zelo šibki. Rad ima vijolijske šole, a jih prevečkrat uporablja, drugod je zopet silno navjen, n. pr. trkanje na vrata itd. Takega načina resen komponist ne sme uporabljati. V plesih, narodnih obredih je še najnaravnejši. Poskuša biti iznajdljiv, pa se mu ne posreči najbolj. Najmočnej-

»Porez« in »prireza«, ki si ju je Ilešić zapisal, rabi k večjemu kdo, ki bo v kratkem po jugoslovensko »dal ostavko na državno službo«.

Ilešić pravi, da nam ni več tuje »sečenje kolača«. O, pa še kako nam je tuje! Pri nas na Gorenjskem sečejo senoski travo s koso, ne pa kolač, ki ga raje o veliko noči režemo. Tudi »dečji dom« moti Slovenca, ker to je bolj dom za dedee, ki ga mi ne rabimo, pač pa rabimo »otroške domove«, ki bi jih sezidali še več, če bi le imeli denarja.

»Pokret« je pa beseda, ki je sicer v tej obliki res tuja, in je zaradi tega bolje, če ostanemo pri domačem »gibanju«, ko bomo začeli pometati s tujo jezikovno navlako. Toda osnova besede je tudi slovenska — okret rabijo Notranjci, glagol kretati je prav tako naš. To velja tudi za nekatere druge besede, kakor »jak«, »pogoršati« itd.

»Glup« smo privzeli iz staroslovenščine pod vplivom ruščine.

»Osporljiv« je seveda prava jugoslovenska nakaza in neokusnost za »izpodbiten« ali »sporen«.

Seveda ni res, da bi bila »opredeljenost« prišla k nam od Srbohrvatov. Je to pač staroslovenska in hkratu tudi ruska beseda. Navsezadnje je pa v svojih pojmovnih osnovah vseskozi slovenska (o—predel—), in če bi je že ne imeli, bi si jo bili že zdavnaj kar nehotoma lahko naredili, brez vsakere jugoslovenske pomoči. (Konec prih.)

OPAZOVALEC

Slovenci!

Vidim o, da kulturna zgradba nobenega evropskega naroda ni popolna, dokler ni dosegel svoje univerze.

Vemo, da nam kraljevina Jugoslavija, ki nam je takoj po osvoboditvi naklonila vseučilišče, v dobi svetovne gospodarske krize pri najboljši volji ne more prispevati za naše prosvetne zavode toliko, kolikor bi bilo potreba.

Pomnim o, da smo Slovenci pred svetovno vojno ustvarili in vzdrževali vse svoje najvažnejše in najdražje ustanove iz lastnih moči.

V svesti smo si, da ta slovenski idealizem v današnjih časih ni upadel, in se zanašamo, da bo tudi v bodoče čval z enako vsmo vse, kar je razvil velikega in visokega. Z ničimer ne more lepše in dostojneje dokazati, da smo res narod duha, vreden bodočnosti, nego z dejansko ljubeznijo do svojih kulturnih institucij, katerih najvišja je in katerih najdražja nam bodi ljubljanska univerza kralja Aleksandra I.

Da se v vseh plasteh našega naroda učvrsti in ohrani misel na duševne vrednote, zavest o pomenu obstoja, razvoja in spopolnitve slovenske univerze v Ljubljani, ki jo okronaj ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti kot znamenje naše duševne zrelosti, naše žive kulturne volje, kot poročstvo na naš nepretrgani napredek, kot temelj našega narodnega ponosa, se je ustanovil v Ljubljani vseučiliški odbor, naslednik nekdanjega zaslužnega vseučiliškega odseka!

Upam o, da bo narod sprejel njegova načela za svoja in z vsem razumevanjem in vso gorečnostjo podpiral njegovo delo za ohranitev in izpolnitev slovenske univerze v Ljubljani!

V Ljubljani, dne 4. marca 1933.

Podpisi.

in narodnost tudi primesi, ki nimajo ničesar skupnega s pravo vsebino in s pravim poslanstvom teh dveh kulturnih činiteljev. Verstvo je nastopalo v konkretni obliki raznih cerkv in zlasti njih višje duhovščine velikokrat kot orodje kapitalizma proti družbeni svobodi delovnega ljudstva. Enako se je izrabljala narodnost za koristi kapitala — domačega in tujega — proti lastnemu ljudstvu. S tega stališča ne pomenita potem tako zvana krščanski in narodni socializem boja za osvoboditev proletariata, ampak za njegovo cepljenje in slabljenje, ako se ne postavi na gospodarsko osnovo marxizma z upoštevanjem verstva in narodnosti brez kapitalističnih primesi.

Marx se je razvil iz meščanskega demokrata v socialnega revolucionarja. V vprašanju revolucije sploh je podal češki časnikar Havlíček leta 1851. tako premišljene nazore, da nam morejo biti vzor. Ne da bi bil načelno proti vsaki nasilni revoluciji, ker včasih nastane takšen položaj, da mora narod zgrabit za orožje, je vendar dajal Havlíček prednost revoluciji v glavih in srei; zakaj nasilno revolucijo je imenoval loterijsko igro z bodočnostjo naroda (primerjaj: Langner, Politické zásady Karla Havlíčka Borovského, str. 32—33).

Kljub mnogim Marxovi m zmotam ostaja njegovo gospodarsko jedro zlasti danes življensko vprašanje narodov, ki ga morajo rešiti, da ne propadejo v omiki in se pogreznejo v barbarstvo. V ta namen potrebujemo Havlíčkove revolucije v glavih in srei: izpremeniti dosedanje kapitalistično mišljenje in čustvovanje ter namesto mrtvega

še je bilo zadnje dejanje, zlasti proti koncu, kjer je še glasbeno najbolj samostojen.

Uprizoritev je bila odlična, in režiser kakor kapelnik sta se pošteno potrudila in tako dosegla vsaj nekak uspeh. Morana (Gjungjenac-Gavella) je bila pevsko odlična, vendar se igralsko ni popolnoma izživela. Bojan (Gostič) je imel mnogo prilike, pokazati moč in lepoto svojega glasu in je to tudi v polni meri storil. Govedarka (Golobova) in Gojan (Janko) sta postavila močne kreacije ter zelo pripomogla k uspehu. Tudi ostali (Rus, Poččeva, Thieryjeva) ni imela hvaležne vloge. Zbor in balet sta storila, kar sta mogla.

Slovensko besedilo je bilo zelo šibko. Hram umetnosti bi moral biti čuvar naše besede, in našel bi se bil morda boljši prevajalec.

Gledališče je bilo bolj skromno obiskano (red D). Igralcem so se poslušalci oddolžili z navdušenim ploskanjem, toda le igralcem, operi sami ne!

Baletni večer

Pije in Pina Mlakarja je v glavnem, zlasti materialnem oziru uspel. Pino in Pija sta nam hotela pokazati razliko med koncertnim in teatrskim plesom, kar pa v splošnem ni uspelo, ker je del plesov se nagibal k varietetskemu načinu. Vendar sta nam pokazala zopet nekaj novega in sta našla mnogo hvaležnega občinstva.

Naš rojak Josip Rijavec je gostoval v naši operi trikrat, vedno z velikim uspehom.

Cvetka iz prekmurske žurnalistike

V majnem prekmurskem nacionalističnem tedniku beremo tole: V Ljubljani izhaja list, pri katerem so se zbrali tisti junaški Slovenci, ki v robstu niso čutili potrebe s posebnim listom se boriti za slovenske pravice... Slovenborci so precej slični kruhoborcem in med njimi so tudi nekateri študenti.

Očitki nas ne morejo doseči in ne zgubljamo zaradi njih niti ene besede. Dovolj je, če ugotovimo, da pisec ne pozna nikogar od ljudi, ki jih napada, razen nekaj visokošolcev, ki so se pod svojimi članki v naši prekmurski številki podpisali.

Vprašamo se, kakšni ljudje so to, ki hočejo prekmursko ljudstvo na ta način politično »vzgajati«? Kam pridemo, ako uredništva ne bodo čutila več odgovornosti za to, kar sprejmejo v svoj list? Kam mora taka žurnalistika naše ljudstvo privedi? Ali ni ta dopis pravo zrcalo miselnosti neke vrste naše prekmurske inteligence? Ali se naj potem čudimo razmeram, ki tam vladajo? Ali je kruhoborstvo tako razširjeno zlo v Prekmurju, oziroma v Murski Soboti, da je tak očitak nekaj vsakdanjega, in ga lahko na slepo vržeš v obraz vsakemu političnemu nasprotniku? — Mnenja smo, da ima slovenski politični list v Prekmurju dvakrat težko in odgovorno nalogo, in ako je ne zna vršiti, potem je naši narodni stvari bolj v škodo kot v korist.

Iz slovenskega kulturnega življenja

prinaša 2. številka »Sodobnosti« tole sliko:

Pod Vrazovo senco. Jutro 3. II. 1933 iz Zagreba: »V terek zvečer sta priredila Društvo Hrvatskih Književnikov in Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu... predavanje Louisa Adamiča o Ameriki... V imenu Slovenskega prosvetnega društva... je spregovoril njegov podpredsednik univ. profesor dr. Boris Zarnik. Izročil je Adamiču lep dar zagrebskih Slovencev: lovorjev venec in knjigo Vrazovih poezij«. — Dar je edno značilnejši za darovalca kakor za obdarovanca. Zakaj Vrazove poezije? Pesnik Vraz v slovenski literaturi ne pomeni nič, v hrvaški malo. Če že daruje slovensko društvo hrvaško knjigo pisatelju pisatelju slovenskega pokolenja, potem naj bi mu podarilo res kako pomembno hrvaško knjigo. Zakaj tedaj vendarle Vraza? Razlaga je samo ena: Vraz lahko nekaj pomeni Slovincem in njihovi kulturi samo kot program, četudi negativen. Ali sta hotela Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu in njegov podpredsednik prof. Zarnik manifestirati za ta protislovenski program? Čudovito strnjena vizija o slovenski inteligenci! Ameriški pisatelj slovenskega porekla kot gost; gostitelj: jugoslovanski znanstvenih slovenskega porekla, senca moža, ki ga je slovensko in alpsko ozkosrčni Prešeren ogovoril z besedami: »Stanko, Slovencev vskok...« J. V.

Slovenski uradni jezik — „uverjenja o imovinskem stanju“

Ubožne pravdne stranke imajo po zakonu pravico, da so oproščene sodnijskih taks, t. j. kolekov za sodnijske vloge, ki znašajo po sedanjem pristojbinskem zakonu prav znatne zneske. Da jim sodišče more priznati pravico revnih, morajo predložiti izpričevalo o svojem premoženjskem stanju, ki ga pa mora potrditi davčna uprava in okrajno glavarstvo, izdati ga pa mora občinski predstojnik, ki mora izpolniti uradni obrazec v ta namen. Obrazci za izpričevala za pravico revnih so pa tiskani le v hrvaškem in v srbskem jeziku,

slovenskih sploh ni. Marsikak preprost človek in marsikatera stara ženica, ki je prisiljena iskati pravice pri sodiščih, si ubija glavo, ko bere te obrazce, pa tudi župani so si prej ubijali glave z njimi. Zapisati je treba namreč »lične podace«, navesti »godinu starosti« in »porodične prilike«. Študirali so, kaj naj glede »ličnih podacov« napišejo, ali naj zapišejo kaj o svojih vpadlih licih ali o ličnih kosteh, ki jim stoje že kar ven ali kaj podobnega o svojem licu, ker o hrbtu in ramah ni treba dajati nobenih »podacov«. Prav posebne skrbi delajo starim samicam »porodične prilike«, ko so bile do starosti dostojne in s porodi niso imele opravkov. Tudi »zanimanje« je skrbelo marsikoga, zlasti če je že bolj v letih, čeprav se je včasih zanimal za kakšno Maričko. Nek lovec je študiral pri rubriki »ime, prebivališče i zanimanje bračnog druga«, katere tovariše in iz katere brade bi koga omenil. Nek čevljar je hodil izpraševati pismouke, kaj pomeni rubrika »broj posluge — zaposlenih radnih snaga« ter je zapisal, da ni sluga, ampak pošten krpač, da je pa snažen in ni umazan. Nekateri pa se niso hoteli vključevati v »Uverenjem o imovinskem stanju« ter so pustili pravico tam, kjer je in je niso iskali pri sodišču. — Slovensčina je uradni jezik, kakor pravijo, in bi morala biti tudi za slovenskega človeka, ki išče pravico. Slovensčina je, kakor pravijo, tudi državni jezik.

Nemčija pomaga Rusiji

Danes, ko se vrši v Nemčiji politična revolucija, ki je naravnost naperjena proti komunizmu, se zdi nemška pomoč Sovjetski Rusiji neverjetna in vendar je res. Politika in gospodarstvo pač ne korakata vedno vzporedno. Časopisi poročajo, da so nemške banke s pomočjo državne banke dovolile Rusiji 200 milijonov mark posojila, da rešijo njen kredit v kapitalističnem svetu. Kako si naj to razlagamo? — Znano je, da Rusija plačuje svoja naročila pri inozemskih industrijah v menicah. Nemške banke imajo daleč nad eno milijardo takih ruskih menic in nemška vlada jamči upnikom za 70% njenih vrednosti. Tekom letošnjega leta zapade več kot polovica teh menic. Zaradi padanja svojega izvoza pa Rusija ne razpolaga s potrebnimi sredstvi za izpolnitev svojih obveznosti. To je sporočila nemškimi bankam. Kaj naj nemški upnik ukrene? Za rusko blago v Nemčiji ni odjemalcev, torej preostaja samo kreditna pomoč, s katero se Rusiji omogoči plačilo zapadlih menic. Teh 200 milijonov mark ostane za ta namen sicer v nemških bankah, a Rusija je s tem obvarovana pred katastrofalnim padcem svojih menic, ki bi zrušil njen kredit na svetovnem denarnem trgu. Z gospodarskega vidika je torej za Nemce ta pomoč Rusiji pravilna, dasi bi hitlerjevi s političnega vidika svojega največjega nasprotnika gotovo raje na vse načine oslabil. V tem primeru pa bi bilo nemško gospodarstvo samo najbolj prizadeto. Torej vidimo, da ostanejo nemški načrti o gospodarski avtarkiji še dolgo samo sanje.

Mladina med sabo*

Ali je obsodba upravičena?

(K pismu Juša Kozaka.)

Izjava g. Juša Kozaka o bistvu predvojne Preporoda ni pomembna samo v sporu, katerega

* Na tem mestu in pod tem naslovom hočemo dati naši mladini — zlasti akademski — svobodno besedo, da pove svoje misli in težnje.

je s svojo izjavo sprožil v »Sloveniji« g. Ciril Kozecar. Ni omajala samo nekaj privilegijev in ravnala nekaj ambicij. Marsikaj namreč napravlja iz tega spora samo primer onega večjega, ki zakrivan in tlačen kviri vse javno življenje.

Gosp. Juš Kozak je predstavil kot glavno označbo predvojne Preporoda samostojnost zamisli ter njeno dosledno in požrtvovalno uresničevanje. Pogum v mišljenju in ravnanju. S to označbo je g. Juš Kozak dvignil predvojne Preporodovce med resnične progresiste.

Izraz, da nekaj takega kakor napredek more in celo mora obstajati, je v tem, da ima vsaka doba svoje ideale (z drugimi besedami, da ni idealov, ki bi se smeli označevati kot večni). Če ti ideali izgubijo posebno pri mladani — svojo privlačno moč, pomenja, da niso več primerni, da ne odgovarjajo izpremenjenim razmeram. Generacija je generaciji enaka, nobena ni bolj idealna, bolj požrtvovalna kakor druga. Leta popuščenja, označena v javnem življenju s korupcijo, osebnim profitarstvom itd., so leta prehoda. Kakor novi položaj dozori, je samo vprašanje časa, kdaj se pojavijo tudi novi ljudje. Ali pojaviti se morajo.

Gosp. Juš Kozak nima dobrega mnenja o današnji mladini. Gotovo ne bi hotel nobeni njeni skupini priznati sorodstvo s predvojnimi Preporodom. V tem oziru je njegova izjava podobna obsodbi vse današnje mladine. Toda hkratu pa je opomin in program.

Velika večina današnje mladine čuti, in to tem jasnejše, čim mlajša je, za kaj danes gre, bodisi na nacionalni, bodisi si socialni fronti. Zakaj se njen pritisk pozna še tako malo, zakaj se, kolikor se v javnosti pojavlja, označuje kot neresna in nezrela?

Morda res še ni trenutek zrel, morda pogoji nove bodočnosti še niso podani. Še vedno so namreč za današnjo mladino odločilni okviri davno zastarelih strank. Programi se skušajo reformirati, namesto da bi se postavljali. Svojemu novemu občutku ne išče samostojnih koncepcij. O drugih si izposaja zastarele forme.

Znak nedozorelosti je tudi vsako maskiranje manifestacij mladine z drugotnimi interesi. Zakaj mladina ne pove javno in jasno, za kaj gre. Morda zamerja g. Juš Kozak današnji mladini najbolj to strahopetno oklevanje. Če g. Juš Kozak pri tem na eni strani pozablja, da pred vojno v Evropi ni bilo Mussolinijev in Hitlerjev in njihovih večjih in manjših drugov, pa je gotovo, da mladina na drugi strani preveč na to misli in se preveč boji.

V vsej naši idilični zgodovini so bili Preporodci prvi revolucionarji. V primeru z boječim ponašanjem vseh svojih predhodnikov so Preporodci kazali čudovito dorastlost. Bili so prva generacija v polnoletnost prehajajočega naroda. Niso si mogli predstavljati, da bi nadaljevali življenje pred varuštvo. Ko pa so se odločili za samostojnost, so sprejeli tudi vse njene oblike. Ena teh je tudi žrtve.

V predvojnih dnevih je bila smrt in njene muke nekaj, kar so naši ljudje poznali iz junaških zgodovinskih drugih narodov. Rodu, ki je z otroškimi očmi gledal grozote vojne in ki je doraščajoč spoznal marsikatero brutalnost, pa je smrt resnično, obstoječe zlo. In spričo njega življenje tako sladko. Žrtve so težje, težje kot kdaj poprej.

Toda čas ne stoji. Razvoj gre naprej, in morda smo tik pred velikim prelomom. Mladina bo morala sprejeti svojo nalogo. Če bodo žrtve večje, bodo morda tudi smotri višji.

Jan.

Zgodovinsko društvo v Mariboru

Ta teden poteka trideset let, kar je bilo v Mariboru ustanovljeno Zgodovinsko društvo, ki si je v tem, razmeroma kratkem razdobju pridobilo v svojem neumornem znanstvenem delovanju ogromnih zaslug ne le za slovensko vedo, temveč prav tako tudi za narodno ohranitev našega človeka ob severni meji. Društvo, ki mu predseduje že dolga leta prof. dr. Franc Kovačič, zaslužni in neumorni zgodovinar, izdaja glasilo »Časopis za zgodovino in narodopisje«, ki ga je doslej izšlo 24 letnikov. Ogromno znanstvenega gradiva in dovršenih razprav je nakopičeno v teh 24 knjigah, glasnih pričah resnih znanstvenih in kulturnih stremeljenj naše obdravske metropole. Društvo je izdalo poleg tega celo vrsto zgodovinskih monografij; zadnje čase je pričelo z izdajo umetnostno-zgodovinskih spomenikov mariborske škofije. Poleg tega prireja stalna predavanja, kjer obravnavajo mariborski znanstveniki in kulturni delavci razna važna vprašanja iz področja zgodovine in njej sorodnih ved. Zgodovinsko društvo je aktivno sodelovalo in stvarno omogočilo ustanovitve študijske knjižnice, pokrajinskega arhiva in ima tudi za bogat mariborski muzej, ki ga upravlja Muzejsko društvo, velike zasluge.

K jubileju neumornega in požrtvovalnega znanstvenega in kulturnega delovanja čestitamo mariborskemu Zgodovinskemu društvu prav iskreno tudi mi.

Iz vsebine naših revij

»Čas«, št. V.: Dr. Anton Breclj: Studija o stigmatizaciji. — Dr. Aleš Ušeničnik: Pripomnje k študiji o stigmatizaciji. — Etbin Boje: Narodnovzgojna smer pri Slomšku. — Dr. Gorazd Kušej: Borba Nemčije za enakopravnost v oboroževanju. — Dr. Ivan Ahčin: Hitler in katolicizem. — Jan. Plestenjak: K osebnosti Antona Aškercem. — Ocene. — Zapiski.

»Čas«, št. VI.—VII.: Dr. Gogala Stanko: O vzgojnih idejah sovjetske pedagogike. — Franc Terseglav: Radikalni »Krščanski socializem«. — Dr. Anton Breclj: Fakultativna sterilnost. — Dr. Ivan Ahčin: Okrožnica »Quadragesimo anno« in načrtno gospodarstvo. — Dr. Fran Debevec: Kaj sodim o Konnersreuthu. — Lajik-delavec: Katoliška akcija. — Obzornik: J. D.: Kmetstva in proletarska poezija v Sovjetski Rusiji. — A. U.: Socialne struje med katoličani. — J. Šedivy: Cerkveno zedinjenje z vidika pravoslavne Rusa. — C.: Dvajsetletnica Slovenskega katoliškega akademskega starešinstva. — Ocene. Zapiski.

»Književnost«: T. Brodar: Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje. — S. Janež: Ljudje v hotelu. — P. Lem: Ludvik Mrzel in socialna književnost. — L. Adamič: Slučaj Mooney-Billings. — P. Lem: Zgodovinski pregled revizionizma. — M. S.: Kriza »Ljubljanskega Zvona«. — P. Lem: Bartol »Lopez«. — T. Brodar: Čufar: Februarska noč.

»Beseda o sodobnih vprašanjih«, št. 2.: Dr. Jože Pokorn: Kulturna nujnost skrajšanja delovnega časa. — Joško Brilej: Marksizem — absolutna zmeta. — Giovanni Papini: Pedokracija (Iz »Goga«). — E. Sternberg: Propadanje svetovnega kapitalizma. — Pregled: Reševanje socialnega vprašanja (V. P.). Patrioti in patro-idioti (—č.). — Ocene.

»Beseda o sodobnih vprašanjih«, št. 3.: Mirko Javornik: Beseda o Cankarju. — Pino Mlakar: Današnje življenje in potreba po umetnosti. — Joško Brilej: Marksova vrednostna teorija. — France Šmon: Kje je nejasnost... — V. P.: Italija — Jugoslavija. — Miloš Šušteršič: Proletariat in inteligenca. — Pregled: Fašistični sindikati — Nemčija od 1918—33. — Ocene.

»Trgovski tovariš«: V. Š.: Letna bilanca svetovnih blagovnih trgov. — Peter Šillec: »Ljudje zahtevajo preveč«. — D. P.: Naše gospodarstvo v začetku leta 1933. — To in ono. — Društvene vesti.

»Narodni gospodar«: Zakon o varstvu kmeta. — Dr. Basaj: Uredba o ureditvi izplačil vlog pri denarnih zavodih. — Dr. Basaj: Zaščita trgovcev in obrtnikov. — Pomen preferencialnih carin za naše gospodarstvo. — Dr. Vlado Valenčič: Zaščita dolžnikov kot gospodarski problem. — Važen odlok glede davčne oprostitve.

Širite in naročajte naš tednik!

Občni zbor „Triglava“

XXVII. redni občni zbor JAD »Triglava« v Ljubljani se vrši v sredo, dne 22. marca 1933. ob 20. uri v salonu gostilne »Pri levu« na Gospodarski cesti. Dnevni red: 1.) čitanje zapisnika zadnjega rednega občnega zbora, 2.) poročilo odbornikov, 3.) poročilo revizorjev in absolutorij, 4.) samostojni predlogi, 5.) volitev novega odbora in 6.) slučajnosti.

MALI ZAPISKI

Dve kazenski preiskavi.

Po poročilu uradnega dopisnega urada »Avale« je predlagal državni tožilec pri državnem sodišču za zaščito države kazensko preiskavo proti dr. Vladimirju Mačku, prej predsedniku hrvaške kmečke stranke, in sicer zaradi hudodelstva po § 3. zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi. Državno sodišče je predlogu ugodilo in hkratu odredilo proti Mačku preiskovalni zapor.

Zaradi istega hudodelstva vodi isto sodišče kazensko preiskavo tudi proti dr. Antonu Korošcu. Iz dosedanjega zasliševanja izhaja, da je dr. Korošec v razgovoru z meščani v Vrnjcih izjavil, da ni on sestavil razglasa, datiranega v Ljubljani dne 31. decembra 1932. Pred preiskovalnim sodnikom pa je izjavil, da na vprašanja sodišča v tej stvari sploh ne bo odgovarjal.

Obsodba dr. Pernarja in tovarišev.

Državno sodišče za zaščito države je obsodilo zaradi širjenja letakov, hujskanja na nasilje proti državnim oblastvom in ogražanja javnega reda dr. Ivana Pernarja na leto dni, Gjura Kemfelja na pol-drugo leto, Viktorja Košutića na 10 mesecev, Petra Pašarića pa na 8 mesecev strogega zopora.

Prepovedan list.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti št. 8 »Katoliškega lista«, ki izhaja v Zagrebu.

Socialni duh in lepa knjiga.

... imeti pravega socialnega umetnika-pisatelja, pomeni vsaj v delu odkriti genija, zdravnika družabnega zla.

Dajmo zato tudi našemu narodu, dajmo tudi vsemu človeštvu čim več del socialnih pisateljev, in našli bomo ozdravljenje iz sedanje splošne materialistične, ali prav za prav duševne zmede vsega človeštva. Socialna lepa knjiga bo dala dušam nas vseh poleta za višje socialno življenje; svetovala nam bo v sedanjih socialnih in gospodarskih negotovostih in borbah; dala nam bo tudi upanje v bodočnost novega gospodarskega in socialnega življenja in uteho v sedanjih stiskah. (Po »Hrvatski reviji«.)

Wagner kot — revolucionarec.

Veliki glasbenik R. Wagner, katerega 50letnico smrti pravkar obhaja ves nemški in evropski kulturni svet, je l. 1849 v nemškem revolucionarnem gibanju tudi sam aktivno sodeloval. Vendar je bilo njegovo revolucionarno delovanje dokaj kratko, kajti kmalu se je moral umakniti v Švico, kjer je živel 12 let v izgnanstvu. Oblastva so izdala za njim tiralico, v kateri so ga obdolžila aktivnega sodelovanja v političnih uporih v Dresdenu. Neki nemški muzej še danes hrani ročno bombo, ki bi naj bila izdelana po Wagnerjevem navodilu.

Njegov uporniški duh pa je prišel do izraza tudi v njegovih muzikalnih delih, zlasti pa v njegovih znanstvenih razpravah, kot sta n. pr. »Umetnost in revolucija«, »Umetnost bodočnosti« i. dr. Značilna je njegova definicija naroda, ki mu je »skupek vseh onih, ki trpe in čutijo skupno nevoljo in potrebo... In neke zopet pravi: »Ali more biti v sklopu vseh državljanov neki posebni del, neka posebna stranka, ki ima edina pravico in privilegije...«

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(28. nadaljevanje.)

Zlasti so jih plašile dolge zimske noči. Ko so prenočevali na prostem v stepi v mrazu dvajsetih stopinj, niso vedeli, kam bi se skrili pred rezkim, ledenim vetrom. Za večerjo so si pekli konjsko crknino na tleči žerjavi, topili so sneg za juho iz peščice gnile moke in se kar tam vrgli spat na goli sneg, a zjutraj je označeval prenočišče krog otrplih trupel in tisoči padlih konj.

Toda bolje je bilo zmrzniti, kakor priti v roke Kazakov ali kmetov: ti niso na mah ubijali, ampak dolgo zasramovali in mučili, ali pa so jih preprosto gole vrgli na sneg; če je bilo ujetnikov preveč, so jih gnali s sulicami, kakor živino, morda v nove, še hujše muke.

Sto tisoč Francozov je šlo iz Moskve, a čez tri tedne jih je ostalo še šest in trideset tisoč, pa tudi ti so bili samo še živi mrlji, smešna in grozna strašila, v pisanih in ušivih capah — uradniških frakih, popovskih haljah, ženskih suknjah in oglavnicah. Ni bilo več podrejenih in predstojnikov: revščina je izravnala vse. Trope lačnih psov so jim sledile za petami; oblaki krokarjev so krožili nad njimi, kot nad mrhovino.

Res, vsi niso taki: je še garda. Stari brkati grenadirji še vedno dajejo s puškami čast z okrepelimi rokami in kriče s slabimi glasovi, kakor pri tuilerijskih paradah: »Naj živi cesar!« Delajo in bodo delali take čudeže, da jih vnuki ne bodo verjeli.

Maršal Ney krije umik na Smolensk z dvema tisočema proti sedemdesetim, bije se devet dni zaporedoma in zmaguje. Ne le Francija, — svet ne pozabi nikdar tega svetega junaštva.

A kaj dela Napoleon? Je li še vedno »mokra kurica«? Ne, kakor da je samo čakal tega poslednjega padca, da vstane iz njega z večjo slavo, kot je slava vseh njegovih zmag.

Bled, strašno bled, mrtev je obraz njegov, kakor mrtvi, blede sneg; ali čuden in strašen, kakor obraz Dioniza, ki je prišel v peklo. In tisti, ki so v peklu, upajo vnovič, ko ga gledajo, da jih reši, pripelje iz pekla v raj.

»Mar te zebe, prijatelj moj?« vpraša starega grenadirja, ki koraka v vrsti z njim pri mrazu dvajsetih stopinj. — »Ne, sire, kadar gledam na vas, mi je toplo!« Toplo, kot od sonca v ledenem peklu.

Ljudje še vedno verujejo vanj; če bi ne verovali, mar bi ga ne bili tisočkrat ubili, ko je šel v vrsti z njimi po snegu, s palico v roki. Ali ne ubijajo ga, umirajo zanj in verujejo, sanseculotti-brezbožniki, da »bodo še danes z njim v raj«. Morda veruje še tudi sam, da jih pelje v raj skozi peklo, a verovati v takem trenutku se pravi, biti človek.

Stiks tega pekla je Berezina. K njej ga pritiskajo, pode, gonijo kot zajca Kutuzov z vzhoda, Wittgenstein s severa, Čičagov z juga, da tam ugonobe na veselje vsem pravoslavim »psa Antikrista«.

On pa ve, dobro ve, da je Berezina zanj prav tisto, kar je bil za Macka Ulm — past, Kavdinska soteska, poslednja sramota — podaja. Ve in gre vendarle k njej, ker drugam ne more iti nikamor. Najhuje pa je, da je sam kriv: ko je šel proti Moskvi, je tako brezumno verjel v zmago, da je sežgal vso mostno opravo v Orši, in zdaj ni nobeno stvari, da bi mogli iti čez. A kakor nalašč, nastopila je odmeška, popokal je led in ledene grude so začele plavati po reki.

25. novembra je Napoleon pri Berezini. Tam je Čičagov že pri Borisovu, čaka in preži nanj, in Wittgenstein se vsak hip združuje s Kutuzovim, kot dve čeljusti železnih klešč.

»Položaj je bil tak, da se je zdelo, niti en Francoz, celo sam Napoleon se ne bo mogel rešiti,« se spominja general Rapp. »Naš položaj je obupen,« pravi maršal Ney. »Če pride Napoleon iz njega, pomeni, da mu pomaga sam vrag!« — »Predlagal sem mu, da rešim njega samega, ga prepeljem čez reko nekaj milj od tu in spravim v Vilno z zvestimi Poljaki,« pripoveduje Murat. »Toda o tem še slišati noče. Tako, mislim, da ne pridemo živi odtod... Vsi poginemo tu, udati pa se ne smemo!«²⁶

Večer pred Berezino je dan strašne svečanosti. Cesar ukaže, prinese zastave vse vojske, zažgati grmado in vreči jih v ogenj, da jih ne dobi sovražnik. »Ljudje so stopali iz vrst, eden za drugim, in so metali v ogenj to, kar jim je bilo dražje kot življenje. Nikoli nisem videl večje sramote in obupa: kakor da bi bila onečastjena vsa vojska.«²⁷ Ti sveti orli na zastavah so letali po vsej zemlji, od Tabora do Gibraltarja, od piramid do Moskve, in zdaj gore, lete s plamenom v nebo.

Bled, zelo bled je cesarjev obraz, mrtev kot mrtvi sneg, a vesel, ko da je premagal sovražnika: samosežiganje Moskve — samosežiganje orlov.

Če je sežgal zastave, čast vojske, je vedel sam, da ni rešitve, in tudi drugih ni varal. To je vedel, kakor da je dvakrat dve štiri, in je vendar verjel v čudež. In kakor vedno, v človeškem življenju, v življenju vseh ljudi, — kjer je vera, tam je čudež.

Čičagov se je umaknil iz Borisova, drugi breg je prazen, prehod prost. Ljudje ne verjamejo svojim očem. »Ne more biti! Ne more biti!« šepče Napoleon, in njegovo blede lice blede še bolj. »Torej je zopet tu, moja Zvezda!« reče, gledaje v nebo.²⁸ Njegova zvezda ga do konca ne zapusti, toda povede ga po drugih potih, kot misli.

Studenski brod, dvanaest vrst severno od Borisova proti vodi, je bila edina možna točka za prehod francoske vojske, če bi ga ne stražil Čičagov. Maršal Oudinot je bil poslan k Ukolodskemu brodu, štirideset vrst južno od Borisova po

vodi, zaradi demonstracije, ko da bi hotel tam postaviti most, da bi preslepil in zvalil Čičagova od Studenke. Na uspeh Napoleon skoraj ni upal: Čičagov bi bil moral biti nor, da bi nasedel tako nerodni ukani. In vendar, nasedel je: zgubil je pamet pod očarljivim pogledom Demona, ko ptica pod pogledom kače. Z matematično natančnostjo, prav tisto uro in prav tisto minuto je spolnil ves sovražnikov načrt: »Oba hkratu sta šla iz Borisova, Čičagov na Ukolodo, Napoleon na Studenko.«²⁹

Tu so začeli Francozi zjutraj 26. novembra staviti dva mosteva: enega širšega za topništvo, vozarstvo in konjico, drugega ožjega za pehoto. Brunovje in deske iz razdrtih koč so šle za podpege in kozle, lom od starih topovskih koles za žeblje in skobe.

Ljudje, ki so zabijali podpege v grezino, so stali do pasu v ledeni vodi po šest do sedem ur, in še so morali odbijati z rokami ogromne ledene skrili, ki sta jih prinašala tok in veter; kdor jih ni odbil o pravem času, so ga potegnile s seboj in utonil je. Strašno je bilo gledati na njihove zamodrele obraze. Mnogi so se zgrudili mrtvi; in ne kaplje žganja ni bilo, da bi se ogreli, in postelj za počitek bo sneg.³⁰ Svoje krvi niso prelivali na bojiščih, dali so ji samo omrzniti v žilah, ali morda so ti neznani ljudje vredni mnogih slavnih.

27. novembra sta bila mostova dodelana. Napoleon je šel čez z gardo in Neyevim vojem. Glavno delo je opravljeno: rešen je cesar — cesarstvo — čast Velike vojske.

28-ga se je Čičagov vendar zavedel in vrgel na Studenko. Wittgenstein in Kutuzov sta mu šla na pomoč v posiljenih pohodih. Vsak trenutek so se mogli pojaviti pri Studenki. Treba je bilo hiteti s prehodom. Toda površno zbiti topniški most ni zdržal prevelikega premikanja vojsk in težkih topov in se je podrl. Vsi so se zagnali k drugemu, pehotnemu, ki je bil zastavljen od prateža, množice zastalnih, ranjenih, bolnih, žensk, otrok, starčkov — vsega mnogotisočnega moskovskega tabora. Topništvo se je moralo prerivati skoznje.

Tedaj so se zaslišali skupni strelji topov z obeh strani brega, in v množici na mostu se je razširila vest: »Čičagov, Wittgenstein!« Krogle so zažvižgale nad glavami in začele vrezovati se v množico. Ljudje, onemogli od groze, so gnetli, teptali, metali v vodo drug drugega. Vojščaki so si delali pot skozi množico z bajoneti in sabljami. In trupla zadušeni so šla z njo, ko živa, ne da bi se zgrudila.

Ljudje so poživinili. Ali prav tu je tudi vzplapolavala požrtvovalna hrabrost, kakor zvezde po noči: moški so odstopali pot ženskam, odrasli otrokom; smrti posvečeni so reševali poginajoče. Neki topničar z živinskim obrazom, ki je sekal s sabljo v množico, je zdajci zagledal v vodi utaplajočo se mater z otrokom, sklonil se je ne glede na nevarnost, da bo sam poteptan, zagrabil je otroka, ga vzdignil in prižl na prsa z materinsko nežnostjo.³¹

Topovi so se valili po človeških telesih. Ledene skrili so se zadevale, hreščale v vodi, kot kosti v krvi. Ljudje so viseli nad vodo, oprijemši se z eno roko za rob, dokler je ni zmečkalo kolo: tedaj so padli v vodo.

Slišali so se nečloveški kriki, stoki, kletvice, prošnje in daleč nekje: »Naj živi cesar!« kot klic vpijočih iz pekla k Odrašeniku.

Minski guverner je spomladi tistega leta zbral in sežgal v Studenki štiri in dvajset tisoč trupel. A ribiči so baje našli čez deset let na Berezini otočke in gričke iz francoskih kosti, zlepljenih od grezi in poraščenih od potončnic.³² Ko da so te ko nebo sinje cvetice govorile: »Ne pozabite jih ljudje, ne pozabite, kdo je tu umrl, kdo je šel za Človekom k raju skozi peklo. Večen spomin njim in njemu, večna slava!«

Z A T O N.

Lipsko.

1813.

Kdo je ta blede mož, ki se strmoglavno podi s pošto po dnevi in po noči? Zavija se v kožuh, nizko si je potisnil klobuk na čelo; stiska se v voglu sani ali voza, ne upa si povzdigniti oči. Ali je to neskušen brzotek, ali strahopeten vojni ogleduh, ali ubežnik Velike vojske, izdajalec cesarja? Ne, on sam je to.

Po noči na 6. december se je odpeljal iz mesteca Smorgoni za Berezino; Vilno, Varšavo, Dresden, Mainz — vso Evropo je prehitel v dvanajstih dneh in po noči na 18-ga je bil v Tuilerijskem dvoreu.

Počasi stopa po dvorskih stopnicah, in neki obraz se mu pojavi pred očmi: mar ni to obraz tistega grenadirja, ki ga je spraševal takrat ob Berezini pri mrazu dvajsetih stopinj: »Mar te zebe, prijatelj moj?« — »Ne, vladar, kadar vas gledam, mi je toplo!« Toplo kot od sonca v ledenem peklu. Ali sonce je zginilo, in grenadir je zmrznil, kot je morebiti tačas zmrznila vsa vojska. Skoraj bi jo bil prinesel cesar na svojih rokah iz ledenega pekla, toda izpuštil jo je, zbežal je, zapustil jo je v peklu. Moral se je odločiti, kakor takrat v Egiptu, ali naj zapusti vojsko ali Francijo, in prav tako se je odločil, — zapustil je vojsko za Francijo; slišal je glas usode in šel za njim, kakor otrok za glasom matere.

»Zdravje njegovega veličanstva je boljše, nego kedaj«, je bilo rečeno dva dneva po njegovem prihodu v 29. berezinskem razglasu Velike vojske, od katerega je zadržetala vsa Francija. »Družine, posušite svoje solze: Napoleon je zdrav!« se je trpko smejal Chateaubriand.¹ Nad čim? »Živ in zdrav,« to je moral povedati cesar, kajti že zgolj glas o njegovi smrti, ki ga je širil predrzni zarotnik general Malet, malo da ni vrgel vladarske rodovine. To je bilo takoj po Moskvi; kaj bi utegnili biti po Berezini?

²⁹ Ségur, V. 324.³⁰ Marbot, IV. 91. — Constant, III. 444.³¹ Ségur, V. 343.³² Fournier, III. 130.¹ Lacour-Gayet, 478.²⁶ Lacour-Gayet, 207.²⁷ Rapp, Mémoires, éd. Garnier, 260—261.²⁸ Constant, III. 440.²⁹ Ségur, V. 321.